

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA TABIIY MATERIALLAR BILAN INTERAKTIV
O'QUV MUHITLARINI YARATISH****Rustamova Manzura Mirkamalovna****Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
"Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrası mudiri,****Qòziyeva Umriniso Muzaffar qizi****Kimyo Xalqaro Universteti magistranti.****Tel: +998933749699****e-mail: umriniso0799@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.18503400>**

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich ta'limda tabiiy materiallarni qo'llashning foydalari va amaliyotlarini o'rganadi, bu o'quvchilarga interaktiv va qiziqarli o'quv muhitlarini yaratishga yordam beradi. Maqola tabiiy materiallar yordamida ilm-fan tushunchalarini yaxshilash, san'at va adabiyotda ijodkorlikni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, hissiy va ekologik ongni rivojlantirishning qanday usullarini ko'rsatadi. Ushbu materiallar yordamida fan, matematika va STEM kabi turli fanlarda o'quvchilarga yangi bilimlar berish usullari batafsil tushuntiriladi. Shuningdek, o'qituvchilarning tabiiy materiallarni ta'lim jarayonida qanday samarali ishlatishi, duch kelinishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklar va ularni qanday yengish mumkinligi haqida so'z boradi. Maqola oxirida, tabiiy resurslarni mas'uliyatli va barqaror foydalanishning o'quv jarayonida muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: *tabiiy materiallar, interaktiv o'quv boshlang'ich ta'lim, STEM ta'limi, ilm-fan ta'limi, ta'limda ijodkorlik, ekologik ong, barqarorlik, amaliy o'qish, o'qituvchi yordami, ta'limda yangilik, hissiy rivojlanish, san'at ta'limi, o'quv muhiti, taktil o'qish*

Kirish.

Hozirgi zamon ta'lim tizimida o'qituvchilar yosh o'quvchilarni jalb qilishning innovatsion usullarini doimiy ravishda izlamoqdalar. Bunday usullardan biri – tabiiy materiallarni sinfda interaktiv o'quv muhitlarini yaratish uchun ishlatish. Tabiatdan olingan elementlarni dars faoliyatlariga kiritish orqali, o'qituvchilar o'quvchilarga ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va atrof-muhitga bo'lgan ongni rivojlantiruvchi qo'lda ishlash tajribalarini taqdim etishlari mumkin. Ushbu maqolada, boshlang'ich sinflarda interaktiv o'quv muhitlarini yaratish uchun tabiiy materiallardan foydalanishning foydalari va usullari ko'rib chiqiladi.

Tabiiy materiallar – masalan, yog'och, toshlar, barglar va matolar – sezgirlikni o'rganish va faol o'qish uchun noyob imkoniyatlar yaratadi. An'anaviy sinf materiallaridan farqli o'laroq, tabiiy buyumlar o'quvchilarni o'z atrof-muhiti bilan bevosita va shaxsiy tarzda o'zaro aloqada bo'lishga undaydi. Ushbu materiallardan foydalanish o'quvchilarda qiziqish, kuzatuvchanlik va muammoni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi, shu bilan birga ular bilan bog'lanish va tabiiy dunyoni tushunishni chuqurlashtiradi. Bundan tashqari, tabiiy materiallar ko'pincha barqarorlik va ekologik ongni rivojlantirishga yordam beradi, bu esa ularni ekologik ta'lim uchun ajoyib vosita qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar material dunyosi bilan bevosita aloqada bo'lganda yaxshiroq o'rganadilar. Tabiiy materiallar sezgirlikni rivojlantirish va qo'lda ishlashni rag'batlantirishga yordam beradi, bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ayniqsa foydalidir. Ushbu materiallar shuningdek, turli xil o'rganish uslublari va rivojlanish bosqichlariga moslashishga imkon beruvchi moslashuvchanlikka ega.

Asosiy qism

Tabiiy materiallar o'quvchilarga o'qish materiallari bilan jismoniy tarzda shug'ullanish imkonini beradi. Ular tayoqlar bilan modellar qurish, gilni shakllantirish yoki toshlarni saralash kabi faoliyatlarda qatnashishadi, bu esa motor ko'nikmalari, fazoviy idrok va muammoni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Qo'lda ishlash faol o'qishni rag'batlantiradi, bu esa passiv o'qish usullariga qaraganda samaraliroqdir.

Tabiiy materiallar cheksiz ijodiy ifodalanish imkoniyatlarini taqdim etadi. O'quvchilar barglar, novdalar va toshlar kabi materiallardan foydalanib san'at loyihalarini yaratishlari, modellar qurishlari yoki yangi ob'ektlar ishlab chiqishlari mumkin. Ushbu ochiq uchli faoliyatlar tasavvurni rag'batlantiradi va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Masalan, o'quvchi barglardan kollaj yaratishi yoki toshlardan landshaftni qurishi mumkin, bu esa o'z g'oyalarini amaliy ravishda sinab ko'rish imkoniyatini beradi. Tabiiy materiallar sun'iy materiallarga nisbatan sezgirlikni rivojlantirishda ko'proq yordam beradi. Tabiiy materiallar bilan ishlash orqali bolalar turli tuzilmalari, ranglari va hidlarini o'rganadilar. Masalan, silliq toshlarni yoki qattiq po'stlog'ini sezish, tuyg'ularni rivojlantiradi, rang-barang kuzgi barglar yoki gullarni kuzatish esa vizual idrokni kuchaytiradi.

Tabiiy materiallar bilan ishlash sinfda ekologik masalalar va barqarorlikni o'rgatish uchun yaxshi imkoniyat yaratadi. O'qituvchilar bu materiallardan foydalanib, konservatsiya, qayta ishlash va tabiatni muhofaza qilish haqida suhbatlashishlari mumkin. Tabiatdan olingan buyumlar bilan ishlash orqali o'quvchilar atrof-muhitni himoya qilishga bo'lgan mas'uliyatni his qilishadi. Tabiiy materiallar bilan bog'liq ko'plab faoliyatlar guruhda bajarilishi mumkin, bu esa jamoaviy ish va ijtimoiy aloqalarni rivojlantiradi. Masalan, o'quvchilar novdalardan va toshlardan katta haykallar yaratishda yoki qayta ishlangan materiallardan bog' dizayn qilishda hamkorlik qilishlari mumkin. Bunday guruh faoliyatlari muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi va sinfda jamoa tuyg'usini yaratadi.

Tabiiy materiallardan samarali foydalanish uchun o'qituvchilar quyidagi usullardan foydalanishlari mumkin:

Mavzuli darslar tashkil etish: Mavzuli darslarni yaratishda tabiiy materiallardan turli xil foydalanishni ko'rib chiqing. Masalan, ekosistemalar bo'yicha darsda o'quvchilar barglar, novdalar va toshlardan foydalanib miniatyurali o'rmon yaratishlari mumkin. Ob-havo mavzusidagi darsda esa, o'quvchilar tayoqchalar va gil yordamida ob-havo asboblari yaratishlari mumkin.

San'at va qo'lda ishlashni Integratsiya qilish: Tabiiy materiallar san'at va qo'lda ishlash faoliyatlari uchun juda mos keladi. O'quvchilar pinasimon qalamlar, jiyda va gil kabi materiallardan foydalangan holda haykallar, taqinchoqlar yoki rasmlar yaratishlari mumkin. Ushbu loyihalar individual ifodalanish imkoniyatlarini taqdim etadi va o'quvchilarni foydalanayotgan materiallarga bo'lgan aloqalarini chuqurlashtiradi.

Ochiq havoda o'qish: Tabiat bilan bevosita aloqada bo'lish imkoniyatidan foydalaning. Tashqi sinf xonalari yoki tabiatda sayohatlar o'quvchilarga o'z atrof-muhitlari bilan tabiiy materiallar yordamida o'zaro aloqada bo'lish imkonini beradi. O'qituvchilar o'quvchilarni turli o'simliklar, hayvonlar va minerallarni o'rganishda yo'naltirishi mumkin, shu bilan birga ularni materiallar yig'ish va sinfda foydalanish uchun rag'batlantirishi mumkin.

Kashf etishga rag'batlantirish: O'quvchilarga tabiiy materiallar bilan mustaqil ravishda ishlash imkoniyatini bering. Tabiatdagi turli tuzilmalar va shakllar bilan tanishish uchun qum, suv, yong'oqlar yoki toshlar kabi materiallar bilan sezgirlik stolini tashkil eting. O'quvchilarga mustaqil yoki kichik guruhlarda kashf qilishga imkon berish, qiziqish va xursandchilikni rivojlantiradi.

Tabiiy materiallarni sinf xonasiga kiritish ko'plab ilmiy yo'nalishlarda, shu jumladan tabiiy fanlar, matematika, san'at va ekologiya bo'yicha ta'limni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Bu materiallar o'quvchilarning o'rganish jarayonlarini qo'llab-quvvatlaydigan amaliy va kompleks yondashuvni ta'minlaydi. Masalan, tabiiy materiallar yordamida ilm-fan sohasida muhim tushunchalarni o'rganish uchun juda yaxshi imkoniyatlar mavjud. O'quvchilar haqiqiy barglar, urug'lar va mayda novdalardan foydalangan holda o'simlik hayoti, tuproq tarkibi va hasharotlarning xulq-atvorini o'rganishlari mumkin. Bu ularni o'simliklarning hayot tsikli, fotosintez va hayvonlarning yashash muhitlari haqida chuqurroq tushuncha hosil qilishga yordam beradi. Shuningdek, toshlar, minerallar va tuproq namunalari ishlatish orqali Yer fanlari bo'yicha tushunchalarni o'rgatish mumkin. O'quvchilar turli tosh turlarini his qilib, tekshirib, tasniflash orqali geologiya haqidagi bilimlarini mustahkamlashadi. Ekologiya sohasida esa tabiiy materiallar yordamida o'quvchilar turli ekosistemalarni bevosita kuzatish imkoniyatiga ega bo'lishadi, bu esa ularga oziq-ovqat zanjirlari, changlatgichlar va turlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar haqida yaxshiroq tushuncha beradi. O'qituvchilar xonada kichik ekosistemani yaratish uchun kichik o'simliklar, mox va novdalardan foydalangan holda o'quvchilarga atrof-muhit tizimlarini interaktiv tarzda o'rganish imkonini yaratishlari mumkin.

Tabiiy materiallar shuningdek STEM (Ilm-fan, Texnologiya, Muhandislik va Matematika) ta'limini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Masalan, muhandislikda o'quvchilar tayoqchalar, toshlar va shoxlardan foydalanib oddiy mashinalar yoki strukturalar yasashlari mumkin. Bu o'quvchilarda turli materiallarni birlashtirib, mustahkam yoki funktsional ob'ektlar yaratishda muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Matematika sohasida esa akorlar, barglar yoki novdalardan foydalanib o'lchov, tasniflash va ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rgatish mumkin. O'quvchilar turli tabiiy materiallarning o'lchamlari va og'irliklarini taqqoslash, hisoblash va natijalarni grafik shaklida taqdim etish orqali matematik tushunchalarni yaxshiroq o'zlashtiradilar. Bu amaliy faoliyatlar matematik tushunchalarni yosh o'quvchilar uchun yanada tushunarli va aniq qiladi.

Xulosa.

Tabiiy materiallar nafaqat ilm-fan va matematikada, balki ijodkorlik va yozuv faoliyatida ham ilhom manbai bo'lishi mumkin. O'qituvchilar o'quvchilardan yig'ilgan tabiiy materiallarni yozuv mashg'ulotlari uchun ilhom manbai sifatida foydalanishni so'rashlari mumkin. Masalan, bir bargdan qisqa hikoya yoki she'r yozish talab etilishi mumkin, bunda uning tuzilishi, rangi va shakli ijodiy ifodalashda aks ettiriladi. Yozuv faoliyatidan tashqari, tabiiy materiallar hikoya qilish uchun ham ishlatilishi mumkin. O'quvchilar novdalar, toshlar va boshqa materiallardan foydalanib sahnalar tashkil qilib, ularni tavsiflashlari mumkin. Bu nafaqat ijodkorlikni rivojlantiradi, balki til va struktura haqidagi tushunchalarni ham chuqurlashtiradi. San'at ta'limi ham tabiiy materiallar bilan samarali rivojlanadi. O'quvchilar barglar, gullar, novdalar va toshlardan foydalangan holda kolajlar yoki haykallar yaratishlari mumkin, bu esa ularni

mato, rang va shaklni o'rganishga jalb qiladi. Bu san'at faoliyatlari o'quvchilarga tabiiy dunyo haqida o'rganishga yordam beradi, shu bilan birga ularni ijodiy ifodaga yo'naltiradi. Bunday faoliyatlar kichik motor ko'nikmalarini, makonni anglashni va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, o'quvchilarga muammolarni hal qilishda yordam beradi.

Tabiiy materiallar bilan ishlash, shuningdek, ongli ravishda va hissiy rivojlanishda yordam beradi. Tabiat bilan bog'lanish bolalarda hissiy ongni rivojlantirish va ularning salomatligini yaxshilashda foydali bo'lishi mumkin. O'qituvchilar tashqariga chiqib, o'quvchilarga tabiatni kuzatib, tafakkur qilishga imkon beradigan ongli yurishlarni tashkil etishlari mumkin. Bu o'quvchilarga atrof-muhitni sekinroq qabul qilish, stressni kamaytirish va hissiy holatni tartibga solish imkoniyatini yaratadi. Tabiiy materiallar bilan ishlaganidan so'ng, o'quvchilar tajribalari haqida rasm chizish yoki jurnal tutishlari mumkin, bu esa ularga o'z hissiyotlarini qayta ishlashga yordam beradi va hissiy intellektni rivojlantiradi. Bu faoliyatlar bolalarda stressni boshqarish va o'zini anglashni rivojlantirishga yordam beradi.

Tabiiy materiallardan foydalanishdagi yana bir muhim afzallik – o'quvchilarga barqarorlikni o'rgatish imkoniyatidir. O'qituvchilar bu materiallardan foydalanib, o'quvchilarga atrof-muhitni asrash va tabiatni himoya qilishning ahamiyatini o'rgatishlari mumkin. Masalan, darslarda tabiiy materiallarning sintetik materiallarga qaraganda atrof-muhitga ta'sirini muhokama qilish mumkin. O'qituvchilar o'quvchilarga tabiatdan yig'ilgan materiallarni qayta ishlatishni va resurslardan mas'uliyat bilan foydalanishni targ'ib qilishlari mumkin.

O'qituvchilar tabiiy materiallar bilan ishlashda samarali ta'lim muhitini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Materiallarning xavfsiz va samarali ishlatilishini ta'minlash uchun puxta rejalashtirish zarur. O'qituvchilar materiallarni mas'uliyat bilan yig'ib, ularning xavfsizligini tekshirishlari kerak. O'quvchilar uchun materiallar bilan qanday ishlashni belgilaydigan aniq talablar o'rnatish, tabiatga hurmat bilan qarash va materiallardan mas'uliyat bilan foydalanishni targ'ib qilish muhimdir. Bundan tashqari, har bir o'quvchining o'rganish uslubiga qarab, tabiiy materiallar o'quvchilarga turli yo'llar bilan ta'sir qiladi. O'qituvchilar o'quvchilarga materiallar bilan ishlashda tanlov berishlari mumkin, bu ularni shaxsiy tadqiqot, kichik guruh mashg'ulotlari yoki hamkorlikda ishlashga yo'naltiradi. Tabiiy materiallar bilan ishlashda savol berishga rag'batlantirish ham muhimdir. Tabiiy materiallar bilan ishlaganidan so'ng, o'quvchilarga o'qish tajribalari haqida fikr bildirish uchun vaqt berish muhimdir, bu guruh munozaralari tajriba bilan o'rtoqlashish orqali amalga oshirilishi mumkin. Bu fikrlar o'rganish bilan bog'liq holda chuqurroq aloqalarni ta'minlaydi va umumiy bilimni mustahkamlashga yordam beradi.